

סימן צו

צנון שחתכו בסכין – טעמי ההחמרה

חולין קיא: – דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח, צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאוכלו בכותח, וה"מ צנון דאגב חורפיה בלע...

ט"ז (ע"פ רש"י):

אינו דומה לדגים שעלו בקערה דמותר מכח נ"ט בר נ"ט –
 (1) דשאני הכא בסכין שפעמים שהשמנונית נקרש עליו ואינו ניכר והוה נ"ט הבא מן הממש,
 (2) ועוד משום חורפיה דצנון ואגב דוחקיה דסכינא פלט טפי מדגים הרותחין. (פרי"ח חולק על הסבר זה)

פת"ש הביא מחלוקת אם הא דחורפיה מחליא אם הוא דאורייתא או דרבנן (ונפק"מ לספק).

רמ"א צה/ב פסק ע"פ ההסבר השני – דאף בקערה אם בשלו דברים חריפים (רק אם רוב המאכל לפחות חריף) בכלי בשרי או דכו תבלין במדוך בשרי - אם בשלו בחלב אוסר אפילו בדיעבד עד דאיכא סי¹, כי בחריף אין דין נ"ט בר נ"ט (ועוד מוסיף שם שאף בכלי בשרי שאינו בן יומו אסור כמו שפסקו בדבר חריף בסכין בסימן צ"ו דאפילו אינו בן יומו אוסר).
 (ראה עוד להלן עמ' 137)

המקום שמואל האריך לסתור פסק זה, והסיק להקל במקום שיש ספק אי מקרי דבר חריף. (הובא בפת"ש)

¹ ולא אומרים כאן דתבלין כיון דלטעמא עבידי לא בטלי, כיון שהתבלין אינו אסור מחמת עצמו, כדלקמן צח/ח (ש"ך).

ירקות חריפים שחתכם בסכין

חולין קיא: – קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח (לפי שנבלע בה הדם) וצנון שחתכו בסכין מותר לאכול בכותח מאי טעמא... האי אפשר למטעמיה והאי לא אפשר למטעמיה (לפי שדם הקערה אסור, ואם יש קפילא ארמאה גם בקערה אפשר למטעמיה).

חולין קיא:-קייב. – הלכתא דגים שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח, צנון שחתכו בסכין שחתך בה בשר אסור לאכול בכותח, וה"מ צנון דאגב חורפיה בלע אבל קישות גריר לבי פסקיה ואכיל, קילחי דליפתא שרי, דסילקא אסירי, ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי.

עבודה זרה לה: – ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורין ... קורט של חלתית... [עבודה זרה לט.]. מ"ט משום דמפסקי ליה בסכינא אע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר אגב חורפיה דחילתיתא מחליא ליה שמנוניתא והוה ליה כנותן טעם לשבח ואסור.

איזה חלק מהצנון נאסר?

רא"ש: בצנון אסור **עד קליפה**, ולא דמי לקורט של חלתית שאסור כולו משום שחותכים אותו בסכין של נכרים, דשאני התם שהקרטים קטנים ואין יכול לידע באיזה מקום חתכוהו לפיכך אסרו כולו.

ראב"ד ועוד: בקליפה לא סגי דא"כ לימא הכי בהדיא, אלא מדקאמר אסור סתם – איסור גדול קאמר דהיינו **כדי נטילת מקום**.
וכ"פ שו"ע א

רשב"א ועוד: אסור **כולו**, והראיה מקורט של חלתית שאסרו כולו, דמשום החריפות מבליע בכולו.
וכ"פ רמ"א לכתחילה

האם ניתן להסתמך על טעימת הצנון?

רא"ש, רשב"א ועוד (ע"פ חולין קיא:): – פסקו **שמותר** לכתחילה לטעום הצנון, ואם אין בו טעם בשר מותר לאכול בחלב (והוסיף רשב"א דצריך להדיח היטב מקום החתך).

וכ"פ שו"ע א

אמנם **הרבה פוסקים** (רמב"ם, סמ"ג, סמ"ק, מרדכי) לא הזכירו היתר זה של טעימה.

רש"ל, ט"ז, ש"ך, תו"ח פסקו **לכתחילה אסור** לאכול בכותח ע"י טעימה כי אין אנו בקיאים בטעימה²,
ומהלבוש משמע דאפילו בדיעבד לא סומכים על טעימת
ישראל.

² וכתב הש"ך דעל טעימת גוי לא נהגינן לסמוך אפילו דיעבד, משא"כ אטעימת ישראל.

דין צנון שחתכו בסכין בשרית מקונחת שאינה בת יומא:

רש"י, (מהר"ם, רמב"ם): מהטעמים שהביא רש"י (הובא לעיל עמ' 135 בדברי הטי"ז) מדוע הכא אינו מותר מדין נ"ט בר נ"ט - משמע דכל האיסור הכא הוא דוקא או בסכין בן יומו או אפילו אינו בן יומו אם אינו מקונח [ורק חלתית שחריפה מאוד אסורה אף בסכין מקונח שאינו בן יומו].

וכ"פ שו"ע א, ג³

סה"ת: אפילו אין הסכין בן יומו ואפילו מקונח - **אסור**⁴, והראיה מקורט של חלתית.

וכ"פ ש"ך וכל האחרונים

וכך הביא רמ"א ג ב"יש אומרים"

וכך כתב רמ"א צה/ב וקכב/ג ב"סתם"

שו"ע א הביא דעה זו ב"יש אומרים".

דין שאר דברים חריפים (חוץ מצנון וסלק):

תוס', סה"ת ועוד: שומין ובצלים וכרישין וכיוצא בהם מדברים החריפים דינם כצנון וחלתית.

וכ"פ שו"ע ב

רבינו יחיאל, רשב"א: אין לך אלא מה שאמרו חכמים ודוקא צנון וחלתית אסור ולא שאר דברים.

אם יש ספק אם נחתך הצנון בסכין של איסור:

רמ"א א (ע"פ מהרא"י) - אזלין לקולא.

ש"ך (ע"פ פת"ש ופמ"ג): מדבריו משמע דאף שידוע שהסכין בן יומו אלא ספק אם נחתך בו או במרא וחצינא שרי (וכ"פ כו"פ ושו"ת תולדות יצחק). אך ש"ך חולק וסובר דדברי הרמ"א אינם מדויקים, דממהרא"י יוצא דהכלל הוא **דצריך ב' ספיקות להקל** כדי שיהיה מותר, וע"כ אם הסכין איסור ודאי בן יומו אין להקל רק בשאר דברים חריפים חוץ מצנון דבזה יש ב' ספיקות להקל דספק הלכה כשיטת רבינו יחיאל דדוקא בצנון אסור וספק נחתך בסכין ההיתר, אבל בצנון דאין אלא ספק אחד להקל - הוי ספיקא לחומרא. [נשיטת מ"י דאף בשאר דברים חריפים חוץ מצנון אם הסכין איסור ודאי בן יומו - אסור, וכ"פ פמ"ג דאף בשאר דברים חריפים יש לאסור כי כפי הנראה קרין ובצלין חריפים עוד יותר מצנון]

³ בטי"ז הקשה על פסק השו"ע בסעיף ג: "תמוה הוא דבסימן ק"ג ס"ו פסק הש"ע גופיה אפילו אינו בן יומו", וראה ברעק"א ובפמ"ג במש"ז שמתרצים.

⁴ ותוסי' הניח דין זה בצ"ע.

סיכום דינים מיוחדים בדבר חריף:

- בדבר חריף **לא שייך נ"ט בר נ"ט**, כדמוכח מצנון (חולין קיא: להסבר השני של רש"י), ופר"ח היקל.
- **לרמ"א** בדבר חריף **לא שייך נטל"פ**, כדמוכח מקורט של חלתית (ע"ז לט.). [והט"ז כתב דכשיש קצת סברא להקל יש לסמוך על מהר"ם דלא מיקרי דבר חריף רק קורט של חלתית]
- דבר חריף **אפילו כשהוא צונן** בולע ומבליע במקום "דוחקא" [כגון סכין או מדוכה] (=שו"ע צו/א, ג).
- **כלי שני החם בחום שהיד סולדת בו** – בדבר חריף דינו ככלי ראשון שמבליע ומפליט כאחת [ע"פ רמ"א (וש"ך) סט/ט].
- **רמ"א ק"ח** – בחריף **ריחא מלתא היא** ואפילו בדיעבד אסור אם שניהם מגולים, אבל אם אחד מהם מכוסה אפילו בבצק בעלמא - מותר (תו"ח: ומיהו לכתחילה טוב להחמיר).
- **פמ"ג נשאר בצ"ע** האם מאכל חריף הבלוע בקערה אי מהני ביה נ"ט בר נ"ט, ובדרישה כתב דבדבר חריף הבלוע לא שייך נ"ט בר נ"ט.

דינים נוספים בדבר חריף:

- **רעק"א**: אם בשלו חומץ דחריף בקערה של בשר דאין בו משום נ"ט בר נ"ט - אפ"ה מותר לאכול גבינה אחריו.
- **חכ"א**: אם חתך דבר חריף על כלי האסור – נאסר. **ספר יהושע** חולק על כך.
- **מג"א בהלכות פסח**: אם חתכו צנון בסכין בשרית (ואז הצנון בשרי), ואח"כ חתכו את הצנון בסכין פרוה – הסכין נהיית בשרית. **אבן העוזר** חולק וסובר שמהצנון לסכין פרוה זה נחשב לנ"ט בר נ"ט.

חני"ן במאכל שנאסר כדי קליפה או נטילה

שו"ע א: צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר ... אסור לאכלם בחלב עד שיטול ממקום החתך כדי נטילת מקום ... ואם לא נטל מהם כדי נטילת מקום וגם לא טעמם ובשלם בחלב צריך ששים כנגד מה שנגע מהסכין בהם, והוא הדין לחתכם בסכין של גוי.

רמ"א: ואם חתכו דק דק צריך לשער ששים נגד כל הצנון.

ש"ך: מיהו היינו דוקא כשהצנון קטן מהסכין או שאין הסכין לפנינו שנוכל לשער בו, אבל כשהסכין קטן מהצנון והוא לפנינו פשיטא דאין צריך ששים אלא כנגד הסכין. מיהו בסכין של גוי או של איסור לדידן דקיימא לן חתיכה נעשית נבילה בכל האיסורים א"כ כל חתיכה וחתיכה נעשית נבילה כדי נטילה א"כ כשחתכו דק דק צריך לשער נגד כל הצנון אף שהוא יותר מהסכין.

מיהו ודאי היכא שבישלו צנון שלם שנחתך בסכין של גוי או של איסור כיון דאין אוסר יותר מכדי נטילה אם יש בתבשיל ששים נגד הנטילה שרי וכן **משמע מדברי הרב** בתורת חטאת וכאן בהג"ה. (וכ"פ ט"ז)

ובעטרת זהב כתב דאם חתכו בסכין של גוי נעשה נבילה וצריך ששים נגד כל הצנון אפילו לא חתכו דק דק עכ"ל **והוא תמוה** דכיון שלא נעשה נבילה רק הנטילה לסגי בששים נגד הנטילה **ואולי כוון למ"ש מהר"מ מלובלין** דאע"ג שמתחלה לא נעשה נבילה רק הנטילה מ"מ מיד כשנותנו בתבשיל נעשה כל הצנון נבילה דהוי אותה הנטילה איסור דבוק אם אין בצנון עצמו ששים נגד הנטילה עכ"ל **אבל גם זה אינו** דכיון דאין הנטילה אסורה מצד עצמה וגם אינה איסור ניכר ומובדל וגם אינו נאסר רק כדי נטילה לא שייך למימר ביה איסור דבוק.

ש"ך (בסימן כ"ב ס"ק י) **הביא שיש מחלוקת ראשונים** אם אומרים חני"ן בחלק מהחתיכה:

יש אומרים דלא אמרינן חני"ן.

והטעם הוא: (1) דבקליפה לא אומרים חני"ן מטעם דקליפה הוא חומרא דחכמים, (2) דהא בכל האיסורים חני"ן משום שגזרו אטו בשר בחלב ולא גזרו אלא דומיא דבשר בחלב דדרך בישול אסרה תורה ולא במליחה וכה"ג.

יש אומרים דאמרינן חני"ן בחלק מהחתיכה.

פמ"ג (סימן כ"ב ש"ד ס"ק י) פוסק להלכה כש"ך וט"ז דקימ"ל חני"ן אף כדי נטילה או כדי קליפה.

ירקות שאינם חריפים שחתכם בסכין

דין קישות

חולין קיב. – אבל קישות (שהיא מתוקה ואינה בולעת) גריר לבי פסקיה ואכיל.

כתב הר"ן דלא סגי להו בהדחה מפני שמתוך לחותן אי אפשר להדיח אותם דאדרבה ע"י הדחה היה נסרך יותר ולפיכך גורר אותם ודיו, והגרידה פחותה מן הקליפה שהקליפה צריכה שתהא גסה קצת כדי שתוכל להנטל כולה כאחד משא"כ בגרידה.

שו"ע ה: חתך קישואים בסכין של בשר – מותר לאכלם בחלב **בגרידה בלבד**, שיגרוד ממקום החתך.

דין לפת

חולין קיב. – קילחי דליפתא שרי.

והיינו כיון שהלפת אינו חריף אלא מתוק ואין טעם שומן ניכר בו מותר.

ר"ן: לא צריך מידי לא גרירה ולא הדחה, וכדמשמע פשט הגמ' דלא נזכר הדחה אלא אמר סתם "שרי".

רשב"א: הדחה מיהא בעי, ואע"פ שלא הוזכר הדחה - הוא דבר פשוט דמידי הדחה לא נפיק, וה"ה בכל ירקות שאינם חריפים. **וכ"פ שו"ע ה**

שו"ע ה: ואם חתך בו לפת אפילו גרידה אינו צריך אלא הדחה בעלמא.

דין פתך בהו דליפתא

חולין קיב. – דסילקא אסירי, ואי פתך בהו דליפתא שפיר דמי.

והטעם לפי שמתיקות הלפת מבטל טעם השמנונית מן הסכין.

רמ"א פסק (ע"פ סמ"ג) דדין זה הוא רק אם חתך חיתוך אחד בלפת ואח"כ חיתוך אחד בסלק, דהיינו דכל חיתוך בלפת מועיל לחיתוך אחד בסלק (וכך משמע מלשון הגמ' דאמר "פתך" דהיינו "ערבין").

• **סה"ת כתב דדין זה הוא דוקא בחתך לפת**, לפי שטעם הלפת משונה ומבטל טעם הנפלט מהסכין.
וכ"מ בשו"ע ה' וכ"פ רמ"א

אך מהרמב"ם משמע דלפת לאו דוקא וה"ה שאר דברים.

• **מהרשב"א משמע דלא מהני פתך בהו דליפתא אלא להתיר סלק אבל לא צנון.**
אבל סה"ת וש"ד והטור מתירים בהדיא לחתוך אפילו צנון. **וכ"פ שו"ע ה'**

• **בש"ד וסה"ת וסמ"ג** לא הוזכר דאחרי שחתך הסלק או הצנון דבעי הדחה.
בטור כתב דבעי הדחה. **וכ"פ שו"ע ה'**

• **או"ה** סובר דכל דין זה הוא רק **בדיעבד**, דהיינו אם כבר חתך בו לפת ואח"כ סלק או צנון - דמותר לאכלו עם בשר, אבל לכתחילה לא. **וכ"מ בשו"ע ה' וכ"פ בת"ח**

רש"ל ועוד סוברים דאם חתך לפת - מותר **לכתחילה** לחתוך הסלק או הצנון.
וכ"מ בב"י ובש"ד⁵

ש"ד: **אך** לחתוך לכתחילה לפת כדי לחתוך בו אח"כ סלק או צנון – ודאי אסור.

⁵ השי"ך הקשה על שיטה זו שהרי פסקנו דהסלק והצנון צריכים אח"כ הדחה וא"כ ניחוש לכתחילה דלמא משתלי ואכיל עם בשר בלא הדחה כדאסרינן ברי"ס צ"א להניח בשר בקערה של איסור צונן מה"ט, ומתרץ דשאני הכא דאם רוצה לאכלו כך בלא בשר שרי בלא הדחה, אי"נ שאני הכא דההדחה היא חומרא בעלמא דהא כבר נתבטל הטעם בלפת והרבה ראשונים לא הזכירו הדחה זו כנ"ל.